Isaac Asimov

RAŢIONAMENT

Din volumul EU, ROBOTUL (I, Robot)

Jumătate de an mai târziu, băieţii îşi schimbară părerea. În locul razelor fierbinţi erau acum înconjuraţi de întunericul blând al spaţiului cosmic; dar ce importanţă au condiţiile exterioare când trebuie să supraveghezi lucrările efectuate de nişte roboţi în faza experimentală. Oricare ar fi decorul, timpul ţi-l petreci faţă în faţă cu un creier pozitronic misterios, despre care geniile care l-au conceput spun că va reacţiona într-un anumit fel.

Dar nu reacţionează totdeauna conform prevederilor. Powell şi Donovan s-au convins de lucrul acesta, după numai două săptămâni de la sosirea lor pe staţiunea spaţială.

Gregory Powell rosti cuvintele răspicat, spre a le da mai multă greutate:

— Donovan şi cu mine te-am montat săptămâna trecută.

Încruntă nedumerit sprâncenele şi-şi mângâie mustaţa castanie.

În camera de gardă a staţiei solare 5 era linişte. Se auzea doar zgomotul învăluit al puternicului director de fascicul, venind de undeva din străfunduri.

Robotul QT-1 şedea imperturbabil. Cuirasa lui impecabilă strălucea în lumina luxitelor, iar celulele fotoelectrice de culoare roşie-aprinsă, care-i ţineau loc de ochi, erau îndreptate spre pământeanul din faţa lui.

Powell era în pragul unei crize de nervi şi se străduia să se stăpânească. Roboţii ăştia noi aveau un creier cu totul special. Fără îndoială că respectau cele trei legi fundamentale; fuseseră doar construiţi pe aceste principii. Toţi cei de la „Roboţii americani”, de la Robertson până la măturătorul de podele de curând angajat, garantau că în această privinţă nu se putea ivi nici o defecţiune. Deci QT-1 nu prezenta nici un pericol. Totuşi, modelele QT erau primele de felul acesta, iar Robotul QT-1

primul din serie. Şi nu totdeauna socotelile matematice de pe hârtie te scuteau de teama unei surprize!

În sfârşit, robotul se hotărî să vorbească. Din cauza diafragmei metalice, glasul suna rece:

— Powell, îţi dai seama de gravitatea unei asemenea afirmaţii?

— Totuşi, te-a făcut cineva, Cutie – încercă Powell să-l convingă. Singur recunoşti că nu-ţi aduci aminte de nimic din cele petrecute cu peste şapte zile în urmă. Eu îţi explic de ce. Donovan şi cu mine te-am asamblat din părţile componente care ne-au fost expediate de pe Pământ.

Cutie îşi privi degetele suple, prelungi, cu o expresie aproape omenească. Nu voia să se lase tras pe sfoară.

— Această explicaţie nu mă satisface – spuse el. Mie mi se pare puţin probabil ca tu să mă fi făcut pe mine.

Pământeanul izbucni în râs:

— Pentru numele Pământului, şi de ce, mă rog?

— Deocamdată nu ştiu încă exact. Dar ceva – n-ai decât să-i zici intuiţie, dacă pofteşti – îmi spune că nu se poate. Voi reflecta însă şi sunt convins că raţionamentul logic mă va duce spre adevăr. Nu mă las până nu-l aflu.

Powell se sculă în picioare şi veni să se aşeze pe marginea mesei, lângă scaunul robotului. Se simţi cuprins de o simpatie neaşteptată pentru maşinăria aceasta ciudată. Nu semăna deloc cu ceilalţi roboţi de pe staţie, temeinic specializaţi, dar care îndeplineau doar sarcini precise, deoarece creierul lor pozitronic era unilateral dezvoltat.

Puse o mână pe umărul de oţel, rece şi tare la pipăit.

— Cutie – îi spuse – voi încerca să-ţi explic unele lucruri. Eşti primul robot care îşi pune întrebări în legătură cu existenţa lui, şi, mi se pare mie, tot primul robot destul de deştept ca să priceapă tainele lumii. Vino încoace.

Robotul se ridică fără efort şi se luă după Powell; paşii lui nu se auzeau, căci avea tălpile picioarelor căptuşite cu un strat gros de cauciuc spongios. Pământeanul apăsă pe un buton şi o porţiune a peretelui lunecă în lături. Prin geamul gros şi bine şlefuit se vedea spaţiul cosmic presărat de stele.

— Ce-mi arăţi se vede şi prin vizoarele din camera motorului – spuse Cutie.

— Ştiu. Dar ce crezi că este?

— Exact ceea ce pare, un material negru pătat cu puncte luminoase, de cealaltă parte a sticlei. Ştiu că motorul nostru trimite raze spre câteva din acele puncte luminoase, mereu spre aceleaşi, şi că ele se mişcă, iar direcţia razelor trimise se schimbă odată cu ele. Asta-i tot.

— Foarte bine. Acum ascultă-mă cu atenţie. Materialul negru nu-i un material; este neantul – un gol imens, fără de sfârşit. Punctele strălucitoare sunt mase uriaşe de materie purtătoare de energie. Au formă sferică, diametrul unora atinge milioane de kilometri; ca să-ţi dai seama cât sunt de mari, află că diametrul staţiei noastre are numai un kilometru şi jumătate. Par aşa de mici pentru că sunt la foarte mare distanţă de noi. Punctele către care sunt orientate razele noastre de energie sunt mai apropiate şi mult mai mici. Ele sunt acoperite cu o scoarţă solidă şi rece, pe care trăiesc mii şi milioane de făpturi ca mine. De pe o asemenea sferă venim, Donovan şi cu mine. Prin razele pe care le trimitem de pe staţia noastră alimentăm aceste lumi cu energia pe care, la rândul nostru, o primim de la un glob uriaş, incandescent – cum sunt cele de colo – mai apropiat de noi, care nu se vede de pe partea aceasta a staţiei şi care se numeşte soare.

Cutie stătea ca o statuie de oţel în faţa ferestrei. Nu mişcă nici măcar capul când întrebă:

— Din care punct luminos anume pretinzi că vii?

Powell cercetă Cosmosul:

— Iată-l. În colţul acela, cel care străluceşte foarte tare. Se numeşte Pământ. Mai adăugă cu melancolie: Bătrâna noastră planetă Terra. Pe ea trăiesc trei miliarde de oameni ca mine, Cutie, şi peste două săptămâni voi fi şi eu iar printre ei.

— Hm! Făcu Cutie pe gânduri. În gura lui, interjecţia sună ciudat; semăna cu sunetul piţigăiat ce-l scoate o coardă întinsă când e ciupită. Dar eu? Rostul meu care este, Powell? Cum explici existenţa mea?

— Foarte simplu. La început, când s-au construit aceste staţiuni de alimentare a planetelor cu energie solară, pe ele lucrau oameni. Din cauza căldurii, a radiaţiilor solare puternice şi a furtunilor electronice, munca era grea. Au fost creaţi roboţi specializaţi, care cu timpul au înlocuit munca omului, şi azi pe fiecare staţie sunt suficienţi doar doi supraveghetori. Acum ne străduim să-i înlocuim chiar şi pe aceştia. Iată cum am ajuns şi

la tine. Tu eşti tipul cel mai perfecţionat de robot, realizat până în prezent, şi dacă te vei dovedi în stare să conduci fără ajutorul nostru staţiunea, nici o fiinţă omenească nu va mai pune piciorul pe aici, decât pentru a aduce piese de schimb.

Mâna se ridică de pe buton, iar peretele reveni la loc. Powell se aşeză iar la masă şi muşcă dintr-un măr pe care mai înainte îl şterse de mâneca hainei.

Robotul continua să ţină aţintită asupra lui lumina roşie a ochilor. Spuse apoi încet:

— Şi cum, chiar îţi închipui că eu voi crede în ipoteza complicată şi neplauzibilă ce mi-ai expus? Drept cine mă iei?

De surpriză, Powell se înecă şi scuipă bucata de măr din gură. Faţa i se aprinse ca focul.

— Dar nu e o ipoteză. E însăşi realitatea, ce dracu, nu pricepi?

Vocea lui Cutie nu era deloc prietenoasă.

— Globuri de energie cu diametrul de milioane de kilometri! Lumi cu trei miliarde de oameni! Gol fără sfârşit! Îmi pare rău, Powell, dar nu te pot crede. Voi căuta să descifrez singur adevărul. La revedere!

Se întoarse şi părăsi încăperea. Îl întâlni în prag pe Michael Donovan, îl salută şi porni înainte pe coridor, nebăgând în seamă privirile înmărmurite cu care-l petreceau cei doi.

Mike Donovan îşi trecu mâna prin părul roşu şi destul de plictisit îl întrebă pe Powell:

— Despre ce vorbea rabla asta ambulantă? Ce nu poate crede?

Celălalt se trăgea fără milă de mustaţă:

— E un sceptic. Nu vrea să creadă că noi l-am făcut, nici că există Pământul, spaţiul şi stelele.

— Înseamnă că a înnebunit. Ce ne facem cu el?

— Mi-a spus că va căuta să descopere singur adevărul.

— Sper să aibă bunăvoinţa să-mi comunice şi mie, după aceea, ce a aflat – spuse Donovan ironic, ca apoi să adauge furios: să ştii însă că, dacă nenorocitul ăsta de metal îşi permite să-mi îndruge mie asemenea nerozii, îi zbor ţeasta lui nichelată. Unde-i stau picioarele îi va sta şi capul!

Se aruncă într-un scaun şi scoase din buzunarul hainei un roman poliţist.

— Totuşi, robotul mă nelinişteşte. Prea vrea să ştie multe.

Mike Donovan mânca cu poftă un imens sandviş cu roşii şi lăptucă când, după o bătaie uşoară în uşă, apăru Cutie.

— Powell e aici?

Donovan mesteca şi-i răspunse făcând pauză între cuvinte, ca să nu se înece:

— S-a dus să consulte înregistrările variaţiilor curenţilor electronici. Mi se pare că se apropie o furtună.

În timp ce vorbea, intră Gregory Powell cu ochii la diagramele pe care le ţinea în mână şi se aşeză într-un scaun. Întinse filele pe masă şi începu să facă calcule cu creionul. Donovan îl urmărea, plecat peste umărul lui, continuând să-şi mănânce sandvişul. Cutie aşteptă în tăcere.

Powell ridică ochii:

— Potenţialul Zeta e în creştere, însă nu mare. Totuşi, funcţiile curentului sunt neregulate şi mă îngrijorează. A! Ce mai faci, Cutie? Credeam că supraveghezi montarea noii bare de direcţie.

— S-a montat – răspunse robotul liniştit – de aceea am venit să stau de vorbă cu voi.

— Aha! Powell nu prea se simţea în largul săU. La loc, te rog. Nu, nu pe scaunul ăla, are un picior cam şubred şi, cum nu eşti prea uşor, n-o să reziste.

Robotul urmă indicaţiile primite, după care cuvântă paşnic:

— Am izbutit să ajung la o concluzie logică.

Donovan simţi cum i se urcă sângele în cap, trânti restul sandvişului pe masă şi strigă:

— Dacă începe iar cu elucubraţiile…

Powell îi făcu semn să tacă:

— Explică-ne şi nouă, Cutie. Te ascultăm.

— În urma introspecţiei cu care m-am îndeletnicit în ultimele două zile, am făcut câteva constatări interesante. Am plecat de la unica afirmaţie sigură pe care puteam să mă bizui. Exist pentru că gândesc.

Powell mârâi:

— O, Jupiter! Iată-l pe robotul Descartes!

— Cine-i Descartes? Întrebă Donovan. Ascultă, crezi că suntem obligaţi să stăm şi să ascultăm pe nebunul ăsta de metal?

— Taci, Mike.

Cutie continuă imperturbabil.

— Imediat după aceea mi-am pus întrebarea: Dar cum am apărut?

Powell simţi că-şi pierde răbdarea:

— Eşti un prost. Doar ţi-am explicat că noi te-am făcut.

— Şi dacă nu crezi – adăugă Donovan – te putem desface! Robotul făcu cu mâna un gest de dispreţ:

— Tonul vostru autoritar nu mă convinge. Orice ipoteză trebuie să aibă o explicaţie raţională, altfel nu stă în picioare. Ipoteza potrivit căreia voi m-aţi fi făcut pe mine contrazice principiile logicii.

Powell observă că Donovan îşi strânge pumnul şi îl apucă de braţ.

— Şi de ce mă rog?

Cutie râse – un râs neomenesc – cel mai neomenesc sunet pe care îl scosese vreodată şi care amintea de icnelile stridente ale unui motor cu explozie, emise la intervale egale, parcă reglate de metronom, fără nici o inflexiune.

— Priviţi, vă rog – rosti el într-un târziu. N-aş vrea să vă jignesc, dar, vă rog, priviţi-vă. Materia din care sunteţi făcuţi e moale şi puhavă, slabă şi lipsită de rezistenţă, aservită unor corpi organici – arătă cu un deget incriminator spre ceea ce rămăsese din sandvişul lui Donovan – care printr-o oxidare lentă vă furnizează energie; periodic, cădeţi în comă şi cea mai mică schimbare a temperaturii, a presiunii atmosferice, a umidităţii aerului sau a intensităţii radiaţiilor scade eficienţa muncii voastre. Nu sunteţi altceva decât un expedient. Pe când eu, eu sunt produs perfecţionat şi finisat. Absorb energia electrică direct de la sursă şi o folosesc cu un randament de aproape sută la sută. Sunt făcut dintr-un metal solid, cu creierul mereu activ, şi suport fără nici un fel de dificultate variaţiile mediului înconjurător. Aceste date, plus adevărul evident că nici o fiinţă nu poate crea o altă fiinţă superioară sie însăşi infirmă ipotezele voastre stupide.

Donovan, încruntându-şi sprâncenele roşcate, sări în picioare şi înjură cu atâta patimă că nu se mai înţelegea nici un cuvânt:

— Bine mă, mama ta de rablă, dacă nu te-am făcut noi, atunci cine dracu te-a făcut?

Cutie aprobă grav din cap:

— Bravo, Donovan. Aceasta este, într-adevăr, întrebarea pe care mi-am pus-o, după ce am stabilit cele spuse mai înainte. Fără îndoială, creatorul meu este mai puternic decât mine – deci nu există decât o singură posibilitate.

Cei doi pământeni ascultau palizi de enervare, iar Cutie continuă:

— Care este centrul întregii activităţi, aici, pe staţie? Pe cine slujim noi, cu toţii? Către cine se îndreaptă toată atenţia noastră? Se opri aşteptând răspunsul.

Donovan trimise tovarăşului său o privire uluită:

— Pun rămăşag, că fiare-vechi ăsta se referă la transformatorul de energie.

— Aşa e, Cutie? Mormăi Powell.

— Mă refer la Stăpânul Atotputernic – răspunse acesta tăios.

Ca la un semnal, Donovan şi Powell izbucniră într-un hohot de râs. Cutie se ridică în picioare, iar ochii lui aprinşi îi cercetau cu indignare, când pe unul, când pe celălalt.

— Totuşi aşa e cum vă spun eu; nu mă miră că refuzaţi să credeţi. În curând nu veţi mai avea ce căuta aici. Chiar Powell a spus că la început Atotputernicul era slujit doar de oameni, că apoi munca a fost săvârşită de către roboţi şi că, în sfârşit, am apărut eu ca să preiau comanda. Aşa este: faptele sunt reale, dar explicaţia pe care o daţi voi e falsă. Vreţi să ştiţi care este adevărul?

— Dă-i drumul, Cutie. Eşti amuzant.

— Stăpânul a creat la început oamenii – tipul inferior de slujitori, cel mai uşor de făurit. Cu încetul i-a înlocuit prin roboţi; aceştia reprezintă o treaptă superioară. La urmă m-a făcut pe mine pentru a lua locul ultimilor oameni. De acum înainte eu sunt cel care-l slujeşte.

— Nici gând – i-o reteză Powell. Vei asculta poruncile noastre şi vei tăcea din gură până ce ne vom convinge că poţi manevra singur transformatorul. Bagă-ţi bine în cap: nici stăpân, nici atotputernic, ci TRANS-FOR-MA-TO-RUL. Dacă nu vom fi mulţumiţi de tine, te dăm la fiare vechi. Iar acum, dacă n-ai nimic împotrivă, pleacă. Ia cu tine diagramele astea şi completează-le.

Cutie luă diagramele şi plecă fără nici un cuvânt. Donovan se lăsă pe speteaza scaunului şi-şi trecu mâna prin păr:

— O să avem de furcă cu robotul ăsta. Are capul plin de gărgăuni!

În camera de control huruitul transformatorului se amesteca cu croncănitul contoarelor Geiger şi cu bâzâitul neregulat al unei duzini de semnale luminoase.

Donovan părăsi telescopul şi aprinse becurile de luxită.

— Fasciculul emis de staţia 4 a ajuns la planeta Marte la timp. E momentul să întrerupem emisia noastră.

Powell dădu din cap, cu gândul în altă parte.

— Cutie e jos în uzină. Voi semnaliza şi are el grijă de resT. La uite aici, Mike, ce zici de cifrele astea?

Celălalt îşi aruncă ochii pe foaia de hârtie şi fluieră:

— Tii, ce-a crescut intensitatea razelor gamma. Bătrânul soare trage tare!

— Da – răspunse Powell fără chef – şi ne aflăm într-o poziţie proastă dacă izbucneşte furtuna electronică. Fasciculul emis de noi spre Pământ se află tocmai acum în direcţia probabilă. Îşi împinse scaunul de lângă masă, cu un gest descurajat. De n-ar izbucni până ne vine schimbul, dar mai sunt zece zile, aşa că slabă nădejde. Ascultă, Mike, du-te, te rog, jos şi nu-l slăbi din ochi pe Cutie.

— Am plecat. Dă-mi şi mie câteva migdale.

Prinse punga pe care i-o aruncă Powell şi se îndreptă spre ascensor. Cabina lunecă uşor în jos şi se opri deasupra unei deschizături înguste, prin care se vedea uzina uriaşă. Donovan se sprijini de balustradă şi privi în jos. Generatoarele mari erau în funcţiune, iar tuburile L scoteau un huruit înfundat care se auzea în toată staţia. Desluşi silueta masivă şi lucioasă a lui Cutie care se afla lângă tuburile L marţiene, şi care supraveghea mişcările sincrone ale roboţilor din echipă.

Deodată Donovan înţepeni. Roboţii asurziţi de puternicul tub L se aliniară în faţa lui Cutie, cu capetele plecate în unghi drept faţă de trup, în timp ce acesta se plimba în sus şi în jos pe dinaintea lor. Trecură vreo cincisprezece secunde, apoi, ca la un semnal, cu un zdrăngănit sonor care se auzi în ciuda huruitului motoarelor, toţi roboţii căzură în genunchi.

Donovan scoase un strigăt şi se repezi pe scară în jos. Ajunse lângă ei ca o vijelie, tot atât de roşu la obraz cât era la par, lovind furios, cu pumnii strânşi, aerul din jur.

— Ce dracu faceţi, rable descreierate ce sunteţi! În picioare! La treabă! Aveţi grijă de tubul L. Dacă nu-l demontaţi, curăţaţi şi montaţi la loc până deseară vă coagulez creierele cu curent alternativ!

Nici un robot nu se mişcă!

Nici chiar Cutie, care se afla în cealaltă parte a încăperii şi era singurul în picioare, nu rosti nici un cuvânt. Rămase cu ochii fixaţi pe piesele uriaşului motor.

Donovan izbi cu putere primul robot ce-l întâlni în cale, urlând:

— În picioare!

Robotul îl ascultă fără grabă. Ochii săi fotoelectrici priveau pământeanul plini de repros:

— Nu există alt stăpân în afară de Stăpân – spuse el – iar QT-1 este profetul său.

— Poftim?!

Donovan simţi douăzeci de perechi de ochi mecanici aţintiţi asupra lui; douăzeci de voci metalice repetară solemn:

— Nu există alt stăpân în afară de Stăpân, iar QT-1 este profetul său.

— Îmi pare rău – interveni abia atunci Cutie – dar mi se pare că prietenii mei vor asculta de acum încolo de poruncile cuiva superior ţie.

— O să asculte de dracu! Ieşi afară! Cu tine mă răfuiesc eu mai târziu, după ce isprăvesc cu rablele astea neroade.

Cutie îşi clătină încet, ca un înţelept, capul lui greu:

— Îmi pare tare rău, dar nu înţelegi nimic. Aceştia sunt roboţi, adică fiinţe în stare să gândească. Le-am propovăduit adevărul şi l-au recunoscut pe Stăpân. Cu toţii. Iar pe mine m-au numit profet – îşi plecă ochii. Sunt nevrednic, poate totuşi…

Donovan îl ascultă cu respiraţia tăiată, apoi izbucni:

— Nu mai spune! Frumos, foarte frumos. Acum însă dă-mi şi mie voie să-ţi spun ceva, mă, cap de fier! Nu există nici un stăpân şi nici un profet, iar cel care porunceşte sunt eu. M-ai înţeles? Vocea lui se transformă în urlet. Ieşi afară!

— Ascult numai de Stăpân.

— Fir-ar al dracului de „Stăpân”! Donovan scuipă tubul L. Na, pentru „Stăpân”! Fă ce ţi-am spus.

Nici Cutie, nici roboţii nu pronunţară vreun cuvânt, însă Donovan îşi dădu seama că tensiunea devenise insuportabilă.

Ochii reci şi ficşi ardeau cu o lumină roşie-închisă, iar Cutie părea mai ţeapăn ca oricând.

— Ai comis un sacrilegiu – şopti acesta, cu vocea lui metalică, înecată de emoţie.

Pentru prima oară, Donovan simţi un fior de teamă văzându-l pe Cutie că se apropie. Robotul nu putea să se enerveze – totuşi ochii lui scăpărau de mânie.

— Îmi pare rău, Donovan – spuse robotul – dar după cele petrecute nu mai poţi rămâne aici. De acum încolo, dumitale şi lui Powell vă este interzis accesul în camera de control şi în uzină.

Făcu un semn domol cu mâna şi într-o clipă doi roboţi imobilizară braţele lui Donovan. Bietul pământean de-abia avu răgaz să deschidă gura şi să inspire o dată, că se simţi ridicat pe sus şi dus spre ascensor.

Cu pumnii strânşi, Gregory Powell măsura camera de gardă în sus şi în jos. Aruncă o privire furioasă şi neputincioasă spre uşa încuiată şi se răsti la Donovan.

— Cine dracu te-a pus să scuipi tubul L?

La fel de furios, Mike lovea cu pumnii în braţele fotoliului în care se aşezase.

— Da' cum voiai să reacţionez la neobrăzarea sperietoarei aceleia de ciori? N-am de gând să mă las jignit de o rablă electrică pe care am făcut-o cu mâinile mele.

Powell îi răspunse sarcastic:

— Mă rog, dacă te simţi mai puţin jignit încuiat în camera de gardă, cu doi roboţi planton la uşă!…

Donovan bodogăni şi el ceva:

— Aşteaptă până ne întoarcem la Bază. Trebuie să se găsească cineva să fie tras la răspundere. Roboţii sunt făcuţi să ne asculte, conform legii a doua.

— La ce-ţi foloseşte ţie c-o să fie tras cineva la răspundere? Deocamdată roboţii tot nu te ascultă. Şi există vreo pricină pe care o vom descoperi noi fără îndoială, dar prea târziu. Apropo, ştii ce se va întâmpla cu noi când vom ajunge la Bază? Se opri în faţa lui Donovan şi-l privi în ochi:

— Ce?

— Mai nimic: vom fi expediaţi la minele de pe Mercur, să putrezim acolo vreo douăzeci de ani. Sau poate la Penitenciarul de pe Ceres.

— Nu înţeleg ce vrei să spui?

— Ai uitat furtuna electronică care se apropie? Se îndreaptă exact spre centrul axului pământesc. Am făcut această descoperire chiar în clipa în care un robot m-a luat pe sus şi m-a întrerupt din calcul.

Donovan se făcu alb ca varul:

— Asta mai lipsea!

— Ştii ce se va întâmpla cu axul – pentru că furtuna nu va fi o furtună obişnuită, ci un viscol?... Va sări ca o muscă gâdilată. Îţi închipui, numai cu Cutie la control, sigur se va descentraliza, şi, dacă se deplasează, atunci s-a zis cu noi şi cu Pământul.

Înainte ca Powell să fi terminat, Donovan fu la uşă, smucind sălbatic clanţa. Uşa se deschise, pământeanul trecu în goană pragul, dar se izbi de un braţ metalic care-i bară calea.

Robotul îl privea imperturbabil.

— Profetul îţi ordonă să rămâi aici! Te rog să te supui!

Braţul său execută o mişcare de translaţie, iar Donovan fu obligat să se dea înapoi. Tocmai atunci, Cutie apăru în capătul coridorului; îl dădu în lături pe robotul ce stătea de strajă, intră în camera de gardă şi închise uşa cu grijă.

În culmea indignării, Donovan se răsti la Cutie:

— Ai întrecut orice măsură. Ai să plăteşti pentru gluma asta proastă.

— Te rog nu fi supărat – replică robotul calm. Mai devreme sau mai târziu, tot trebuia să se întâmple. Amândoi aţi fost scoşi din funcţie.

— Iartă-mă că te întreb – reuşi Powell să-l interpeleze – dar ce vrei să spui prin „scoşi din funcţie”?

— Până la crearea mea – răspunse Cutie – voi eraţi cei care-l serveau pe Stăpân. Acum însă acesta a devenit privilegiul meu, aşa că unica voastră raţiune de existenţă a dispărut. E clar?

— Nu prea – răspunse Powell îngrijorat – totuşi am vrea să ştim ce aveţi de gând să faceţi cu noi?

Cutie nu răspunse pe dată. Stătu o clipă pe gânduri, apoi întinse o mână şi-o puse pe umărul lui Powell. Cu cealaltă mână îl apucă pe Donovan de încheietura braţului şi-l trase mai aproape.

— Îmi sunteţi simpatici amândoi. Sunteţi creaturi inferioare, cu facultate de gândire limitată, dar nu ştiu de ce, am un soi de afecţiune pentru voi. Aţi slujit Stăpânului cu credinţă, iar el vă va răsplăti. Acum, că aţi fost scoşi din funcţie, nu veţi mai trăi probabil multă vreme. Dar atât timp cât veţi fi în viaţă nu veţi duce lipsă de mâncare, de haine sau de adăpost, cu condiţia de a nu vă apropia de camera de comandă şi de uzină.

— Greg! Urlă Donovan. Ne-a scos la pensie. Fă ceva! E umilitor.

— Ascultă, Cutie, nu mai putem îndura. Noi suntem stăpânii. Staţia aceasta e o creaţie a omului, a unor oameni ca mine, care trăiesc pe Pământ şi pe alte planete. Staţia aceasta nu-i decât un releu de energie, iar tu nu eşti decât un…

Cutie clătină cumpănit din cap.

— Sunteţi prada unei obsesii. Nu înţeleg de ce vă încăpăţânaţi să credeţi în teoria voastră, evident eronată, asupra vieţii. Chiar dacă admitem că non-roboţii sunt lipsiţi de raţiune, totuşi… şi căzu pe gânduri.

Donovan şopti cu necaz:

— De-ai avea capul din oase, ţăndări ţi l-aş face. Powell îşi duse mâna la mustaţă şi privi oblic.

— Ascultă, Cutie, dacă aşa cum zici tu, Pământul nu există, cum explici atunci ceea ce vezi prin telescop?

— Nu înţeleg!

Pământeanul zâmbi.

— Aha! Mi se pare mie că te-am prins! Ai avut şi tu prilejul, de când te-am asamblat, să priveşti prin telescop. Ai observat că unele din punctele acelea luminoase văzute prin telescop sunt ca nişte discuri?

— A, da, sigur că da! Sunt pur şi simplu mărite, pentru ca fasciculul să nimerească mai uşor.

— Atunci de ce nu sunt şi stelele mărite?

— Adică, celelalte puncte? Pentru că nici o rază nu pleacă spre ele, aşa că n-ar folosi la nimic să fie mărite. Dar, dragul meu Powell, până şi dumneata ar trebui să fii în stare să-ţi explici singur nişte lucruri atât de simple.

Powell tot nu voia să se dea bătut:

— Dar prin telescop vezi mai multe stele decât cu ochiul liber. De unde crezi tu că apar? Spune-mi, te rog, de unde crezi tu că apar?

Cutie dădu semne de plictiseală.

— Ascultă, Powell, crezi că sunt dispus să-mi pierd timpul ca să găsesc o interpretare pentru toate iluziile optice pe care le avem datorită instrumentelor? De când oare percepţiile simţurilor pot infirma un raţionament logic, solid?

— Dar spune-mi, te rog – zise Donovan, smulgându-se din strânsoarea braţului prietenos, dar cam greu al lui Cutie – care este în fond rostul fasciculului? Noi ţi-am dat o explicaţie logică valabilă. Eşti în stare să ne dai una mai bună?

Primi un răspuns înţepat:

— Stăpânul singur ştie motivul pentru care transmite fasciculul. Sunt anumite lucruri – îşi ridică privirea în sus cucernic – în care nu se cade să ne amestecăm. În ceea ce mă priveşte, rostul meu e să slujesc, nu să pun întrebări.

Powell se aşeză şi-şi cuprinse faţa în palme:

— Pleacă, Cutie. Pleacă şi lasă-mă să mă gândesc.

— Am să vă trimit de mâncare – spuse Cutie prevenitor.

— Greg – îl strigă în şoaptă Donovan – trebuie să recurgem la o stratagemă. Să ne apropiem de el când nu se aşteaptă şi să-i provocăm un scurtcircuit. Puţin acid nitric la încheieturi…

— Nu fi prost, Mike. Crezi c-o să ne dea voie să ne apropiem de el cu acidul în mână? Trebuie să stăm de vorbă, să-l convingem să ne lase să intrăm în camera de comandă înainte de patruzeci şi opt de ore. Altfel s-a zis eu noi.

Şi cuprins de disperarea neputinţei se legăna cu scaunul.

— Cine a mai pomenit una ca asta? Să stai la discuţie cu un robot? Este… este de-a dreptul…

— Umilitor, completă Donovan.

— Mai rău!

— Ascultă! Donovan izbucni în râs. De ce să discutăm? Hai mai bine să-i dovedim. Să construim un robot în faţa lui. În felul ăsta îl punem cu botul pe labe.

Pe faţa lui Powell se ivi un zâmbet de satisfacţie. Donovan adăugă:

— Imaginează-ţi ce mutră o să facă când o să vadă cum se construieşte un robot!

Roboţii se făceau pe Pământ, dar, pentru facilitatea transportului prin spaţiul cosmic, se asamblau la locul de destinaţie. Astfel se evita totodată şi încălcarea severei legi

împotriva roboţilor, atunci în vigoare pe Pământ, pentru că aceştia căpătau o existenţă de sine stătătoare de-abia acolo unde aveau să fie întrebuinţaţi.

Aceasta presupunea din partea unor oameni ca Powell şi Donovan multă pricepere, căci asamblarea unui robot nu era o muncă nici simplă, nici uşoară.

Însă niciodată Powell şi Donovan nu şi-au dat seama cât de grea este această treabă, până în ziua în care, în camera de asamblare, sub ochii vigilenţi ai lui QT-1 – Profet al Stăpânului – se apucară să monteze un robot.

Robotul respectiv – unul oarecare, de tip M. C.

— Era aproape gata şi stătea întins pe masă. După trei ore de muncă, mai aveau de terminat doar capul; Powell se întrerupse o clipă să-şi şteargă fruntea de sudoare şi aruncă o privire spre Cutie, fără însă să se dumirească dacă acesta se lăsa convins. Trei ceasuri în şir, Cutie stătuse nemişcat, nerostind nici un cuvânt, iar pe faţa lui, totdeauna lipsită de expresie, nu se putea citi nimic.

Powell mormăi.

— Hai, Mike, să montăm creierul.

Donovan săltă capul unui recipient împachetat şi sigilat cu grijă. Înăuntru se afla o cutie în formă cubică, plutind într-o baie de ulei; deschise cutia şi scoase un glob înfăşurat într-o îmbrăcăminte protectoare de cauciuc spongios.

Îl mânui cu multă grijă, căci era cel mai complicat mecanism închipuit vreodată de mintea omenească. O membrană subţire de platină acoperea creierul pozitronic, în a cărui masă delicată şi instabilă erau imprimate, în urma unor calcule riguroase, căile nervoase. Prin ele orice robot era înzestrat cu ceea ce se numeşte „educaţie prenatală”.

Globul fu introdus în ţeasta robotului de pe masă şi acoperit cu o placă metalică albastră, sudată cu ajutorul unei mici flăcări atomice. Montară apoi ochii fotoelectrici, înşurubându-i în orbite; peste ochi fură întinse nişte foiţe transparente dintr-un material plastic, dur ca oţelul.

Robotul era complet; nu-i mai lipsea decât impulsul dătător de viaţă al curentului electric. Powell se opri cu mâna pe buton.

— Atenţiune! Cutie, fii atent!

Învârti butonul, se auzi o pocnitură, apoi un bâzâit. Cei doi pământeni se aplecară îngrijoraţi asupra creaţiei lor.

Observară mai întâi o mişcare de-abia perceptibilă; toate încheieturile robotului de tip M. C. Se încordară, îşi ridică capul, sprijinindu-se în coate şi, cu multă stângăcie, se dădu jos de pe masă. Paşii îi erau nesiguri şi încercă de vreo două ori – fără succes – să vorbească, în cele din urmă izbuti să spună:

— Aş vrea să încep să muncesc. Unde trebuie să mă duc?

Donovan, dintr-un salt, fu lângă uşă:

— Coboară scările şi du-te jos. Ţi se va spune îndată ce ai de făcut.

Robotul de tip M. C. Plecă, iar cei doi pământeni rămaseră cu Cutie care nu făcuse încă nici o mişcare. Powell i se adresă rânjind:

— Ei, acum crezi că noi te-am făcut?

Răspunsul lui Cutie fu scurt şi categoric:

— Nu! Spuse el.

Powell rămase cu rânjetul îngheţat pe buze, iar Donovan deschise gura şi uită s-o mai închidă.

Dezinvolt, Cutie continuă:

— Aţi împreunat doar părţile componente care erau gata făcute. Recunosc, cu dibăcie, din instinct probabil, dar asta nu înseamnă că voi aţi creat robotul. Părţile pe care le-aţi asamblat au fost create de Stăpân.

— Părţile acelea – izbucni Donovan cu vocea răguşită – au fost fabricate pe Pământ şi expediate de acolo.

— Bine, bine – răspunse împăciuitor Cutie – n-are nici un rost să mai discutăm.

— Ba are.

Pământeanul se repezi şi-l apucă de braţ.

— Dacă ai putea citi cărţile pe care le avem în bibliotecă, ţi-ai da seama că nu există nici un fel de îndoială.

— Cărţile? Le-am citit pe toate! Foarte ingenioase!

— Dacă le-ai citit – interveni Powell – nu mai avem ce adăuga. Iar tu nu poţi nega ce scrie în ele. Pur şi simplu nu poţi.

Vocea lui Cutie era plină de compătimire.

— Îţi închipui, dragă Powell, că pentru mine cărţile astea nu constituie o sursă de informaţie demnă de încredere. Ele au fost create de Stăpân pentru voi, nu însă şi pentru mine.

— Ce te îndreptăţeşte să faci această diferenţiere? Întrebă Powell.

— Eu, fiinţă capabilă să raţionez, sunt în stare să deduc adevărul pornind de la nişte cauze apriorice. Voi, fiinţe inteligente, dar incapabile să raţioneze, aveţi nevoie de o explicaţie a existenţei, pe care Stăpânul v-o dă pe această cale. Că v-a băgat în cap nişte idei caraghioase despre lumi îndepărtate, populate cu oameni, este fără îndoială spre binele vostru. Minţile voastre sunt probabil prea grosolan alcătuite pentru a cuprinde Adevărul absolut. Totuşi, pentru că voia Sa este să credeţi în cărţi, eu mă abţin de la orice comentariu.

Înainte de a pleca, întoarse capul şi spuse pe un ton binevoitor:

— Nu fiţi deprimaţi. În planurile Stăpânului e loc pentru toată lumea, chiar şi pentru oameni. Iar dacă locul vostru este umil, de-l veţi ocupa cu cinste vă va răsplăti.

Părăsi încăperea cu o expresie de beatitudine senină, aşa cum îi stă bine unui Profet al Stăpânului; cei doi oameni evitară să se uite unul în ochii celuilalt.

În cele din urmă, Powell rupse tăcerea:

— Hai să mergem la culcare, Mike. Eu, unul, am capitulat.

Donovan întrebă în şoaptă:

— Ascultă, Greg, nu-i aşa că n-are dreptate? Vorbeşte cu o asemenea siguranţă că eu…

Powell nu-l lăsă să sfârşească:

— Nu fi imbecil! Ai să ai de altfel ocazia să verifici dacă Pământul există sau nu, când ne vine schimbul şi-o să ne ducem să încasăm papara.

— Atunci, pentru numele lui Jupiter, trebuie să facem ceva. Donovan era pe punctul de a izbucni în plâns. Nu crede nici ce-i spunem noi, nici ce scrie în cărţi, nici ce vede cu ochii.

— Nu – spuse Powell amărât – e un robot având funcţia să raţioneze, lua-l-ar dracu. Nu crede decât în raţiune şi totul e să…

Lăsă fraza în suspensie.

— Să ce? Îl îndemnă Donovan.

— Prin raţionament logic poţi demonstra orice vrei, dacă ştii de la ce principiu să porneşti. Noi avem principiile noastre, iar Cutie pe ale lui.

— Atunci, hai să găsim repede principiile lui. Mâine izbucneşte furtuna.

Powell oftă neputincios.

— Da' ce crezi că-i uşor? La baza principiilor stă convingerea, te dăruieşti lor cu toată credinţa. Nimeni pe lume nu ţi le poate schimba. Eu mă duc să mă culc.

— Ah! Fir-ar a' dracului! Nu pot dormi!

— Nici eu! Dar voi încerca – din principiu.

Douăsprezece ore mai târziu, somnul rămăsese însă tot un deziderat nerealizabil.

Furtuna izbucnise înainte de termenul prevăzut. Donovan arătă cu degetul spre fereastra de observaţie. Faţa lui rotofeie pierduse orice urmă de culoare. Powell, cu gura uscată şi maxilarele încleştate, trăgându-se cu disperare de mustaţă, privi într-acolo.

În alte împrejurări, priveliştea li s-ar fi părut frumoasă. Curentul de electroni rapizi producea ultraspicule intens luminoase la trecerea prin fasciculul de energie.

Fasciculul de atomi jucăuşi şi strălucitori se pierdea în imensul nesfârşit.

Transferul de energie era constant, dar cei doi pământeni ştiau din experienţă cât temei se poate pune pe observaţia cu ochiul liber. O deviaţie de o sutime de miime de secundă, pe care ochiul liber nici nu o percepe, era suficientă pentru a deplasa focarul axului şi a nimici sute de mile pătrate de pe suprafaţa Pământului.

Iar de veghe era un robot pe care nu-l interesa nici axul, nici focarul, nici Pământul, ci numai Stăpânul!

Se scurseră câteva ore. Cei doi pământeni, fără să scoată vreun cuvânt, priveau ca hipnotizaţi prin fereastra de observaţie. În cele din urmă, punctele jucăuşe de lumină se întunecară şi nu se mai văzură. Furtuna se liniştise.

Vocea lui Powell era lipsită de orice expresie:

— S-a terminat!

Donovan aţipise şi Powell îl privea cu invidie. Semnalul luminos se aprinse de câteva ori, dar pământenii nu-l băgară în seamă. Ce importanţă mai putea să aibă? De altfel, nimic nu mai avea nici un fel de importanţă! Poate că avea dreptate Cutie. Nu erau altceva decât nişte fiinţe inferioare, înzestrate cu memorie, a căror existenţă devenise inutilă.

Cât n-ar fi dat Powell să fie aşa!

Cutie se afla în faţa lui.

— N-aţi răspuns la semnal şi am venit să văd ce mai faceţi – spuse el cu voce gravă. Nu arătaţi prea bine. Mă tem că viaţa voastră s-a cam apropiat de sfârşit. Totuşi, poate că vă interesează diagramele înregistrate azi?

Gestul robotului era un gest de prietenie, în care Powell bănui că se ascunde o urmă de remuşcare pentru felul samavolnic în care îi înlăturase de la conducerea staţiei solare. Luă foile pe care i le întinse Cutie şi le privi fără să le vadă.

Cutie părea mulţumit.

— Sigur că este un privilegiu deosebit de a-l putea sluji pe Stăpân. Dar nu trebuie să fiţi prea amărâţi că v-am luat locul.

Powell mârâi ceva, uitându-se mecanic la hârtii până ce, la un moment dat, privirea i se opri pe o linie roşie, subţire, care străbătea în zigzag coala, de la un capăt la celălalt.

Privea şi nu-i venea să-şi creadă ochilor. Apucă coala cu amândouă mâinile, sări în picioare, fără să-şi ia ochii de pe ea. Celelalte foi se risipiră pe jos.

— Mike! Mike! Îl scutură cu străşnicie. A menţinut direcţia constantă!

Donovan se dezmetici greu.

— Ce? Unde? Îşi îndreptă şi el ochii holbaţi spre diagramă.

— Ce nu-i în regulă? Interveni Cutie.

— N-ai deviat din focar – spuse Powell bâlbâindu-se. Îţi dai seama?

— Focar? Ce-i ăla?

— Ai menţinut constantă direcţia fasciculului care a ajuns la staţia de recepţie; deviaţiile înregistrate au fost sub o zecime de miime a unei milisecunde de arc.

— Care staţie de recepţie?

— De pe Pământ. Staţia de recepţie de pe Pământ – bâigui Powell. N-ai deviat din focar.

Cutie se răsuci pe călcâie, plictisit.

— Oricâtă bunăvoinţă v-aş arăta este zadarnic. Tot nu încetaţi cu fantasmagoriile voastre. N-am făcut altceva decât să menţin toate cadranele în echilibru, după cum era voia Stăpânului.

Strângând hârtiile răvăşite laolaltă, se retrase ţeapăn. Când ieşi, Donovan spuse:

— Să mă ia dracu! Apoi către Powell: Ce facem acum?

Powell era obosit, dar se simţea ca şi cum i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Nimic. Ne-a dat dovada că e capabil să conducă singur staţia. Până acum n-am văzut o manevră mai corectă pe timp de furtună electronică.

— Dar tot n-am găsit soluţia. Ai auzit cum vorbea de „Stăpân”. Nu putem…

— Ascultă, Mike, el urmează poruncile Stăpânului primite prin mijlocirea cadranelor, instrumentelor şi a diagramelor. Nici noi nu ne-am luat după altceva. De fapt, aşa se justifică şi refuzul său de a ne asculta. Ascultarea este obiectul celei de-a doua legi. Prima lege priveşte însă securitatea omului. Cum poate el asigura securitatea oamenilor – fie că ştie sau nu? Păstrând constantă direcţia fasciculului. Şi îşi dă seama că e mai capabil decât noi s-o menţină constantă; de aceea susţine că ne este superior şi de aceea ne-a dat afară din camera de control. Dacă judeci după legile roboticii, comportarea lui e firească.

— Mă rog, dar nu asta este problema. Nu-l putem lăsa să continue cu aberaţiile lui despre Stăpân.

— De ce nu?

— Pur şi simplu, pentru că sunt aberaţii. Cum putem să-i lăsăm staţia pe mână, când el nu crede în Pământ?

— E în stare s-o conducă.

— Da, dar…

— Atunci, ce importanţă are în ce crede?

Powell se întinse cu voluptate; pe faţa lui apăru un zâmbet şi căzu pe pat. Adormise.

Powell vorbea, în vreme ce-şi punea haina uşoară de cosmonaut.

— Treaba e foarte simplă – spuse el. Se pot aduce noile tipuri QT pe rând, unul câte unul, după ce în prealabil li se montează un comutator automat, care să întrerupă curentul după o săptămână. În felul ăsta au timp îndeajuns să înveţe… hm, hm… de la Profetul însuşi, „ritualul” conform căruia trebuie slujit Stăpânul; apoi pot fi transportaţi pe o altă staţie şi repuşi în funcţiune. Am putea scoate câte doi QT pe…

Donovan îşi ridică vizorul de glasită şi urlă:

— Taci odată şi hai să plecăm. Ne aşteaptă schimbul; cât despre mine n-am să-mi revin pe deplin decât când voi zări

Pământul şi voi simţi tăria lui sub tălpi, de-abia atunci voi crede din nou că există cu adevărat.

În timp ce vorbea, uşa se deschise, şi Donovan îşi trase vizorul la loc – nu înainte de a mai înjura o dată – şi îi întoarse spatele lui Cutie.

Robotul se apropie de ei şi îi întrebă cu părere de rău:

— Plecaţi?

Powell răspunse dând din cap.

— Vor veni alţii în locul nostru.

Cutie scoase un oftat care semăna cu sunetul pe care-l produce vântul când suflă prin sârmele de telegraf.

— Misiunea voastră s-a încheiat şi acum veţi pieri. Era de aşteptat, totuşi… Facă-se voia Stăpânului!

Resemnarea din vocea lui îl scoase pe Powell din sărite:

— Nu-ţi risipi compătimirea, Cutie. Nu spre pieire plecăm noi, ci spre Pământ.

— E bine că gândiţi astfel – oftă Cutie din nou. Acum îmi dau eu seama de înţelepciunea care se ascunde dincolo de iluzia voastră. N-aş încerca să vă clintesc din credinţa voastră, chiar dacă mi-ar sta în puteri.

Rostind aceste cuvinte, devenise mila întruchipată; apoi plecă.

Powell mârâi ceva apropiindu-se de Donovan. Cu valizele sigilate în mâini se îndreptară amândoi spre ieşire. Afară aştepta nava cu care venise schimbul, iar Franz Müller îi întâmpină cu o plecăciune ţeapănă. Donovan abia îl luă în seamă şi trecu mai departe în cabina pilotului, spre a prelua comanda de la Sam Evans. Powell zăbovi:

— Ce mai face Pământul? Era o întrebare convenţională, la care Müller răspunse tot atât de convenţional:

— Se învârte.

— Bine – mai spuse Powell.

Müller îl privi şi adăugă:

— Băieţii de la „Roboţii americani” au inventat un tip nou, un robot multiplu.

— Ce spui?!

— Ce-ai auzit. Li s-a şi oferit un contract. Va fi folosit pentru exploatarea minieră astrală. Un robot care comandă şase roboţi subalterni. Ca mâna, degetelor.

— I s-a făcut proba practică? Întrebă Powell îngrijorat.

Müller zâmbi:

— Am auzit că vă aşteaptă pe voi.

Powell strânse involuntar pumnii:

— Da' ni se cuvine şi nouă o vacanţă, ce dracu!

— O să aveţi! Două săptămâni mi se pare!

Îşi împăturea pedant mănuşile groase ale costumului cosmonautic, pregătindu-se să-şi ia locul în primire; întrebă încruntându-şi sprâncenele stufoase:

— Cum funcţionează noul robot? Dacă nu merge cum trebuie nici nu-l las să se apropie de vreun buton.

Powell nu răspunse imediat. Îl măsură cu privirea pe mândrul prusac ce stătea în faţa lui, din cap – un cap cu chip sever şi încăpăţânat, acoperit cu păr tuns ca peria – până-n picioare – nişte picioare bine înfipte în pământ – şi îl cuprinse o bucurie lăuntrică.

— Robotul funcţionează destul de bine – zise el tărăgănat – nu cred că va fi nevoie să-ţi baţi prea mult capul cu comanda staţiei.

Zâmbi, sau mai degrabă rânji – apoi dispăru în interiorul navei. Müller avea să rămână câteva săptămâni.

SFÂRŞIT